

FEAR AND ITS CONSEQUENCES IN APOLLONIUS RHODIUS' ARGONAUTIKA

Maria-Luiza DUMITRU OANCEA, Assistant Professor, PhD, University of Bucharest

Abstract: In our view, Apollonius Rhodius' Argonautika is based on the general technique of minimizing or mocking epic and tragic topoi. Due to this general tendency, dismantling the meanings of the concept of ἀρετή by means of minimalizing and compromising it, as well as the tendency to transgress one's own limits, even coupled with overzealous courage - all represent as many consequences of fear as one of the most convenient ways of discarding this overwhelming feeling is to appeal to sweet or even adulating talk.

Keywords: ἀρετή, Argonautika, Medeea, Jason, fear, courage.

Cântul I al *Argonauticelor* debutează cu o acomodare a cititorilor la sentimentul temerii, trecând prin toate gradele sale de particularizare: de la un grup de necunoscuți la persoane particulare, așadar de la un sentiment confuz, aproape inconștient al temerii, la unul foarte pregnant, conștientizat, tălmăcit mai târziu de Mopsos (semnul zeiesc al porumbiței sperioase care reușește să scape grație acestei atitudini, în care Mopsos deslușește adevăratul chip al argonauților¹). Am spune că principalul mobil al epopeii rezidă în *frica protagoniștilor* care pune în mișcare întreaga țesătură a intrigii (teama cumulată a oamenilor cetății pe de o parte, și a familiei lui Iason, pe de alta, le dă ghes eroilor să plece în expediție; spaima eroilor la auzul proorocirilor lui Phineu; frica de moarte la întâlnirea cu Symplegadele; frica lui Iason de a nu-și dezamăgi tovarășii; spaima Medeei de a nu-l pierde pe Iason; frica fecioarei Medeea de tatăl Aietes). Dar sentimentul fricii este de sorginte divină, căci principala vinovată de a i-l fi sădit în inima Medeei este însăși Hera², după cum tot ea o determină pe

¹ Semnul trimis argonauților de la zei: *τρηρών μὲν φεύγουσα βίην κίρκοιο πελειᾶς* (III, v. 541), „o sperioasă porumbiță fugind de gheara unui șoim”, trad. rom. de Ion Acsan. Mopsos tălmăcește visul: doar datorită Kypridei, „stăpâna păsării blajine” (*μειλιχος ὄρνις/ πότιμον*, III, v. 550-551), se vor întoarce acasă (III, vv. 549-554); șoimul se va dovedi a fi chiar regele Aietes, iar porumbița cea sperioasă îi închipuia pe argonauții fricoși fugind de Aietes. Dar argonauții se întâlnesc pentru prima dată cu această pasăre chiar la trecerea printre stâncile Symplegade, când un porumbel va trece înaintea lor printre cele două stânci mișcătoare, prefigurându-le izbânda trecerii fără primejdii: doar vârful cozii i-a fost prins în strașnica încleștare, tot după cum partea din spate a corabiei va fi zdrobită de aceleași stânci în drumul lor spre veșnica încremenire. Speriosul porumbel simbolizează *leitmotivul* desfășurării epopeii sub semnul Kypridei, al lașității, al fricii și al căii ocolite (Cf. Maria-Luiza Oancea, „Mocking epic and tragic models in Apollonius of Rhodes' *Argonautika*”, Athens: ATINER'S Conference Paper, pp. 5-13, 2012). De altfel porumbelul este pasărea predilectă al Aphroditei. Dar tot în cântul al III-lea aflăm că Aphrodita nu acționează din proprie inițiativă, ci la îndemnul răspicat al Herei, susținută de zeița Athena (vv. 83-89).

² *τῆ δ' ἀλεγεινότατον κραδίη φόβον ἔμβαλεν Ἥρη/ τρέσσειν δ', ἥν τε κούφη κεμάς, ἦν τε βαθείης/ τάρφεισιν ἐν ζυλόχοιο κυνῶν ἐφόβησεν ὀμοκλή./ αὐτίκα γὰρ νημερτές οἴσασατο, μὴ μιν ἀρωγὴν/ ληθέμεν, αἶψα δὲ πᾶσαν ἀναπλήσειν κακότητα./ τάρβει δ' ἀμφιπόλους ἐπίστορας ἐν δὲ οἱ ὄσσε/ πλῆτο πυρός, δεινὸν δὲ περιβρομέσκον ἀκουαί./ πυκνὰ δὲ λευκανίης ἐπεμάσασατο, πυκνὰ δὲ κουριζέ/ ἔλκομένη πλοκάμους γοερῆ βρυχήσασ' ἀνίη* (IV, vv. 11-19), „în inima Medeei Hera sădi grozavul chin al **fricii**/ și fata tremura asemeni fugarei ciute ce-n desișul/ pădurii se-**nspăimântă** foarte de-ogarii începând să latre./ era convinsă că de faptul că-l ajutase pe străin/ aflase-Aietes și năpasta o va lovi cât de curând./ și sclavele-atotștiutoare o-ngrijorau. **Văpăi ardeau**/ în **ochii** ei, iar în

Aréte să-și înșele soțul cu vorbe dezmierdătoare pentru a-i afla hotărârea cu privire la Medeea și pentru a i-o dezvălui ei și lui Iason, protectorul acesteia³.

Pe parcursul cântului I consecințele sentimentului temerii evoluează de la simpla *prudență* la *îngrijorare* și chiar la *durerea* profundă, prefigurând parcă evoluția acestui sentiment de-a lungul epopeii, care ajunge la maxima sa formă de manifestare în cântul al IV-lea, când însoțește gesturile extreme ale fetei precum fuga acesteia din casa părintească, furtul lânii de aur sau chiar uciderea fratelui ei, Apsyrtos. Așadar inițial ne este prezentat *gestul prudent* al regelui Pelias la vederea lui Iason, uzurpatorul și ucigașul său, potrivit unei vechi preziceri, de a-l trimite pe acesta din urmă într-o expediție pierzătoare în căutarea Lânii de aur; apoi ne este înfățișată *temerea îngrijorată* a unui *grup masculin* care se manifestă față de un *grup de indivizi necunoscuți* (îngrijorarea oamenilor din Magnesia la vederea eroilor zoriți se constituie ca un adevărat *cor* al bărbaților-cetățeni care formulează spre final o expresie gnomică echivalentă invocării aceluia *argumentum auctoritatis* retoric: „multe greutateți au de întâmpinat cei care pleacă”⁴, subliniind ideea fatalității evenimentului. În cele din urmă temerea începe să se particularizeze treptat: ea purcede în continuare dinspre un grup, dar de data aceasta *feminin*, și se îndreaptă către *personaje particulare* (Alkimedee, Iason). Tânguirea femeilor cetății se convertește într-un adevărat *cor* al femeilor (*pendant* al corului bărbaților); ele își arată profunda îngrijorare pentru Alkimedee, dar și pentru Iason. Putem spune că femeile sunt cele care selectează și personalizează protagoniștii care le inspiră această temere, pentru că acum aflăm cele dintâi nume ale acestora: Alkimedee, Iason. Dar temerea ajunge să-și particularizeze proveniența, venind acum de la un personaj particular (Alkimedee), neprecizându-se către cine anume se îndreaptă (grija mamei Alkimedee: „năpădită de griji, mama amuțise”⁵). Apoi, sursa particulară a temerii apare exacerbată, fiind extinsă la mulțimea slugilor din casa Alkimedeei; temerea se convertește în durere: „și de-o adâncă durere stăpânită era fiecare”⁶. În fine, particularizarea sursei atinge paroxismul odată cu *durerea* lui Aison, tatăl lui Iason: „dimpreună cu ei plângea și tatăl”⁷.

Prin urmare, în *prooimion* întâlnim atât frica *de cineva* (Pelias vs. Iason), cât și frica *pentru cineva* tradusă prin sentimentul îngrijorării (corul bărbaților vs. grupul de necunoscuți care se pregătea să plece în expediție; corul femeilor vs. personaje particularizate: Alkimedee, Iason). Cea dintâi atitudine și sentiment deopotrivă are ca efect imediat un *gest viclean și prudent* în același timp din partea celui care îl încearcă (Pelias), iar cele două părți (cea temătoare – Pelias – și cea de temut – Iason) sunt ambele *nominalizate*, în vreme ce al doilea tip de raportare și sentiment în același timp lasă loc *conturării treptate a identității* protagoniștilor. În primul caz este vorba despre un sentiment acut îndreptat către o țintă concretă și, desigur, cu efect imediat, iar în cel de-al doilea vorbim despre un sentiment care ia naștere și sporește pas cu pas, evoluând de la o percepție confuză a termenilor ecuației

urechi îi răsuna **cumplete zvonuri**,/ își **înceleștă adesea mâna pe gâtul** ei și-adeseri/ își **smulse pletele** din creștet c-un jalnic **geamăt de durere**”, trad. rom. cit.

³ σὺ γὰρ καὶ ἐπὶ φρεσὶ θῆκας/ Ἀρήτη, πικινὸν φάσθαι ἔπος Ἀλκινόοιο (IV, vv. 1199-1200), „căci tu ai sădit în mintea Aretei gândul de a dezvălui hotărârea lui Alkinoos”, trad. rom. cit.

⁴ (...) πόνοσ δ' ἄπρηκτοσ ἰούσιν (I, v. 246).

⁵ μήτηρ δ' ἀμφ' αὐτὸν βεβολημένη (...) (I, v. 262).

⁶ (...) ὄζυ δ' ἐκάστην/ δύνεν ἄχος (I, v. 262-263).

⁷ (...) σὺν δέ σφι πατήρ (...)/ (...) γοάσκειν (I, vv. 263-264).

temerii la una concretă. În acest fel putem spune că ni se oferă un model de atitudine a argonauților pe parcursul întregii epopei: așa cum sentimentul fricii se dezvoltă de la o senzație de confuzie la cunoașterea concretă a personajelor (pentru care te îngrijorezi sau te temi), tot astfel argonauții evoluează de la o necunoaștere a propriilor virtuți la cunoașterea deplină a limitelor lor, de la un *nu prea știu care-mi e rolul în expediție și care-mi sunt abilitățile* la un *știu prea bine unde-mi e locul și cât pot face*. Deci apariția și evoluția sentimentului fricii își manifestă aici o finalitate practică, contribuind la *conștientizarea propriilor limite* ale eroilor.

La polul opus se află *efectele* pe care frica le are asupra Medeei care, îngrijorată pentru soarta lui Iason ori din dragoste pentru el, *trece peste principiile* care o călăuziseră până atunci și privește scăparea lui Iason ca pe un bun câștigat, socotind acum pieirea celui drag ca pe o nenorocire, fie ea datorată vitejiei în luptă ori lașității, nemaicontând deloc dovedirea virtuților eroice⁸; dragostea pentru Iason o face să *treacă peste sfială și cinste*, iar de la șovăiala feciorelnică *trece brusc la hotărârea neclintită*⁹. Tot frica o face pe Medeea să capete curaj pentru a-și părăsi casa părintească¹⁰, tot așa cum, de frica tatălui Aietes, Medeea completează la uciderea propriului frate, Apsyrtos¹¹. Așadar sentimentul profund al fricii trezește în Medeea tendința acută a *transgresării propriilor ei limite*: curajul nebunesc, dar și gesturi monstruoase de tipul fratricidului. În plus, eroina încearcă și chiar reușește să pervertească conceptul pur al Virtuții (gr. ἀρετή) prin atragerea în propriu-i complot a reginei Aréte (gr. Ἀρέτη), în opinia noastră o personificare a acestui concept. Medeea o determină astfel pe Aréte să i se adreseze soțului ei, Alkinoos, cu *vorbe dezmierdătoare* (gr. θαλεροῖσι (...) μύθοις, IV, v. 1072) pentru a afla de la acesta judecata pe care i-o va face Medeei¹². Astfel că Medeea compromite însuși conceptul de „virtute a ospitalității”, făcând din gazda sa (Aréte) o complice la misificarea. Deci frica nu doar că o face pe Medeea să-și depășească limitele, dar o și îndeamnă la gesturi viclene și monstruoase (amăgirea și uciderea lui Apsyrtos, amăgirea și compromiterea gazdei (Aréte), întruchipare a Virtuții ospetiei).

Minimalizarea conceptului de ἀρετή reprezintă o consecință a pierderii capacității individuale de a oscila armonios între ἀγαθόν și κακόν, iar, în final, confiscarea conceptului de ἀρετή implică o confiscare a conceptelor tragice de κάθαρσις și πάθος, de vreme ce Medeea, însoțită de Iason, apelează ca niște furi, la ajutorul Circei spre a-i purifica de crima

⁸ (...) εἴθ' ὄγε πάντων/ φθίσεται ἡρώων προφερέστατος, εἴτε χερείων./ ἐρρέτω. ἧ μὲν ὄφελλεν ἀκήριος ἐξάλεασθαι./ (...) οἴκαδε νοστήσειε φυγῶν μόρον (III, vv. 464-468), „(...) de-o să piară totuși./ ca un viteaz fără de pereche sau ca un laș neîntrecut./ ce-mi pasă mie? – facă zeii să scape pân-la urmă teafăr! (...) să se întoarcă viu acasă”, trad. rom. cit.

⁹ ἐρρέτω αἰδώς./ ἐρρέτω ἀγλαΐη (...) (III, vv. 785-786), „rămâi cu bine, sfiiciune./rămâi cu bine, cinste (...)”, trad. rom. cit., 1976; Ἥρης ἐννεσίησι μετάρτροπος, οὐδ' ἔτι βουλάς/ ἄλλη δοιάζεσκεν (...) (III, vv. 818-819), „se răzgândește, îndemnată de Hera și voința ei/ nu mai cunoaște șovăiala (...)”, trad. rom. cit.

¹⁰ τόνδε τοι ἀντ' ἐμέθεν ταναὸν πλόκον εἴμι λιποῦσα,/ μήτερ ἐμή· χαίροις δὲ καὶ ἀνδιχα πολλὸν ἰούση (IV, vv. 30-31), „îți las aici şuvița-mi lungă să-mi ție locul, mamă dragă./ și plec la drum. Rămâi cu bine, căci eu mă duc în lumea largă!”, trad. rom. cit.

¹¹ ὥς τώγε ζυμβάντε μέγαν δόλον ἠρτύνοντο/ Ἀψύρτω, (...) (IV, vv. 421-422), „astfel, în deplină înțelegere, amândoi au întins o haină cursă lui Apsyrtos”, trad. rom. cit.

¹² ναὶ φίλος, εἰ δ' ἄγε μοι πολυκηδέα ῥύεο Κόλχων/ παρθενικήν, Μινύησι φέρων χάριν. (...) (IV, vv. 1073-1074), „dragul meu, fii bun și scapă de Colchidieni pe multîncercata copilă, arătându-te astfel prietenos cu Minyenii. (...)”, trad. rom. cit.

monstruoasă, nemărturisindu-i de la început nelegiuirea de care cei doi se făceau vinovați. Dacă ospitalitatea decade din rangul său maiestuos la vulgara complicitate, după același tipar și noțiunea de purificare se alterează, de asemenea, în aceeași complicitate, potrivit zicalei „cui pe cui se scoate”. Așadar una dintre consecințele fricii și cea mai gravă este *pierderea lucidității* care-i răpește individului posibilitatea de a-și găsi un ecou al armoniei interioare în armonia exterioară, prin așa-numitul control social. Pierderea putinței de armonizare viciază accesarea la multrâvnita *ἀρετή*.

Tot o consecință a fricii poate fi considerată și *lingușirea ori vorba dulce, dezmierdătoare*; toate acestea pot reprezenta modalități de anihilare a fricii individului de multe ori cu statut social incert sau inferior.

Încă din cântul al II-lea Iason li se adresează o singură dată argonauților cu șirete „vorbe dulci” (gr. *μειλιχίους ἐπέεσσι*), în vreme ce regelui Aietes i se adresează în cântul al III-lea de două ori cu astfel de vorbe îndulcite pentru a-i domoli furia oarbă dezlănțuită asupra fiilor lui Phrixos și, indirect, asupra lui (*μειλιχίως προσέειπεν*, III, 319 și *ἀμείψατο μειλιχίουςιν*, III, 385), după cum tot de atâtea ori i se adresează în același fel și temătoarei sau chiar furioasei Medeea în cânturile al III-lea și al IV-lea spre a-i potoli frica ori furia (*μειλιχίουςι (...) ὀάροιςιν*, III, 1102, *μειλιχίους ἐπέεσσι*, IV, 394).

La rândul ei, regina Aréte își ademenește soțul, pe Alkinoos, cu *vorbe dezmierdătoare* (gr. *θαλεροῖσι (...) μύθοις*, IV, v. 1072) pentru a-și iscodi soțul cu privire la judecata pe care i-o va face Medeei. Trimițând apoi noaptea în ascuns un crainic la Medeea, Aréte își trădează astfel consoarta¹³.

Dacă în cazul lui Iason statutul social ambiguu poate fi probat (el descinde din rândul acelor care încă nu și-au dovedit abilitățile eroice), în cel al reginei Aréte acest lucru nu pare demonstrabil: ea este regină, iar autoritatea ei este recunoscută în tot regatul feacilor. Și totuși ea se comportă ca un individ cu statut inferior, întrucât cadrul în care are loc discuția cu soțul Alkinoos este unul privat, iar statutul social nu mai este aici cel oficial, conferit de poziția în regat, ci de soție supusă, care încearcă să câștige încrederea soțului ei și să se bucure de favorurile acestuia.

O altă consecință a fricii ar putea fi așa-numita *renunțare voită la mască sau momentul de afișată sinceritate*, urmată de recunoașterea vinii personale și de sentimentul rușinii. Încă stăpânit de frică, Iason devine sincer în cântul al II-lea, recunoscându-și neputința în fața

¹³ *αὐτίκα δ' ὄρτο/ ἐκ λεχέων ἀνὰ δῶμα· συνήϊζαν δὲ γυναῖκες/ ἀμφίπολοι, δέσποιναν εἶην μέτα ποιπνύουσαι./ σῖγα δ' ἐὼν κήρυκα καλεσσαμένη προσέειπεν./ ἦσιν ἐπιπροσύνησιν ἐποτρυνέουσα μιγῆναι/ Ἀλκινόδην κούρη, μηδ' Ἀλκίνοον βασιλῆα/ λίσσεσθαι· τὸ γὰρ αὐτὸς ἰὼν Κόλχοισι δικάσσει./ παρθενικὴν μὲν εὐούσαν εὐὸς ποτὶ δῶματα πατρὸς/ ἐκδώσειν, λέκτρον δὲ σὺν ἀνέρι πορσαίνουσαν/ οὐκέτι κουριδίης μιν ἀποτμήξειν φιλότιτος./ ὧς ἄρ' ἔφη- (...), IV, vv. 1111-1121, „numaidecât și-a părăsit patul și pașii au purtat-o prin casă, iar femeile care o slujeau s-au repezit s-o întâmpine, dornice să fie de folos stăpânei lor. Chemându-și în șoaptă crainicul, i-a spus ce solie are de dus: din prevedere, îl îndemna pe Aisonide să facă nunta cu Medeea, fără să vină la regele Alcinoou cu felurite rugi, căci dansul urma să-i vestească pe colchidieni ce a hotărât în privința Medeei: dacă mai este fecioară, le-o va încredința, spre a fi dusă acasă, la tatăl ei, dacă a dormit în pat cu un bărbat, regele n-o va smulge de lângă soțul ei drag. Așa i-a zis crăiasa; (...)”, trad. rom. cit.*

tovarășilor de drum, dezvăluindu-și adevărata identitate (de non-erou), și mărturisind că și-a asumat o sarcină nepotrivită cu propria sa identitate¹⁴.

Iason pretextează că este preocupat doar de soarta tovarășilor săi, când, de fapt, îi este rușine că a acceptat o sarcină demnă de un erou, iar acum, nefiind în stare să se achite cum se cuvine de aceasta, îi este rușine că, din pricina lui, viața celorlalți tovarăși se afla în primejdie, și că, la sfârșit, nici nu va scăpa de oprobriul public. Însă ceva mai jos adaugă poetul ca într-un soi de aparteu: ὥς φάτ' ἀριστήων πειρώμενος (II, v. 638), „așa vorbi Iason, spre a-i pune la încercare pe tovarășii lui.”, trad. rom. cit.

Afișata îngrijorare a lui Iason pentru viața însoțitorilor săi nu era cu adevărat sinceră, ci, mai curând, o nadă întinsă acestora pentru a-i reconfirma statutul eroic sau, oricum, de leader al grupului.

La strigătul unanim de îmbărbătare al argonauților Iason declară că și-a recăpătat încrederea în sine¹⁵.

De fapt frica lui Iason depinde de imaginea pe care protagonistul reușește sau nu să și-o creeze în fața celorlalți. Această imagine reprezintă pentru el o oglindire a chipului construit, iar nu a adevăratului său chip. Felul în care este privit de ceilalți îi produce fie un sentiment de frică, mergând până la îngrijorare și deznădejde, fie îi redă încrederea în sine sau mai precis în măiestria abilităților cu care a izbutit să-și construiască acea *persona* (mască) eroică. Pe de altă parte constatăm că pentru Iason *spaima poate fi anulată prin respectarea sfaturilor* proorocului Phineu, așadar prin lăsarea gesturilor eroice în voia proorocirii, prin lipsa de intervenție în decizia zeilor, prin lipsa originalității și a inițiativei eroice. Acestea toate constituie garantul reușitei finale și, de asemenea, anulează senzația de frică și de neputință. Iason nu ezită să conștientizeze rolul său și al însoțitorilor săi de instrumente în mâna zeilor. Așadar demersul *paideutic* constituie unul dintre leacurile eficiente împotriva fricii. Remarca lui Iason este cu atât mai importantă cu cât ne face să înțelegem încă o dată

¹⁴ ἤμβροτον ἀσάμην τε κακὴν καὶ ἀμήχανον ἄτην./ χρῆν γὰρ ἐφιμένοιο καταντικρὺ Πελῖαο/ αὐτίκ' ἀνήνασθαι τόνδε στόλον, εἰ καὶ ἔμελλον/ νηλειῶς μελεῖστί κεδαιόμενος θανέεσθαι./ νῦν δὲ περισσὸν δεῖμα καὶ ἀτλήτους μελεδῶνας/ ἄγκειμαι, στυγέων μὲν ἄλδος κρυόεντα κέλευθα/ νηὶ διαπλώειν, στυγέων δ', ὅτ' ἐπ' ἠπειροῖο/ βαίνομεν. πάντη γὰρ ἀνάρσιοι ἄνδρες ἔασιν./ αἰεὶ δὲ στονόεσσαν ἐπ' ἤματι νύκτα φυλάσσω,/ ἐζότε τὸ πρότιστον ἐμὴν χάριν ἠγερέθεσθε./ φραζόμενος τὰ ἕκαστα σὺ δ' εὐμαρέως ἀγορεύεις/ οἷον ἐῆς ψυχῆς ἀλέγων ὑπερ- αὐτὰρ ἔργωγ/ εἶο μὲν οὐδ' ἠβαιὸν ἀτύζομαι· ἀμφὶ δὲ τοῖο/ καὶ τοῦ ὁμῶς, καὶ σείο, καὶ ἄλλων δεῖδι' ἐταίρων/ εἰ μὴ ἐς Ἑλλάδα γαῖαν ἀπήμονας ὕμμε κομίσσω, II, vv. 623-637, „Am greșit și mi-am cășunat singur o nenorocire (...). S-ar fi convenit ca, de îndată ce Pelias mi-a dat porunca, să mă arăt din capul locului împotriva acestei expediții, chiar dacă mi-ar fi fost hărăzită o crâncenă moarte și mădularele mi-ar fi fost ciopârțite. Acum sunt stăpânit de-o mare teamă și de griji copleșitoare: frică mi-e să cutreier avanele căi ale mării, frică mi-e să cobor pe uscat, căci pretutindeni sunt oameni răuvoitori. După o zi de-abia încheiată, noaptea rămân pururi treaz și oftez din greu, gândindu-mă la fiecare lucru în parte din clipa în care v-ați strâns laolaltă spre folosul meu. Îți vine ușor să vorbești atâta timp cât nu te îngrijești decât de propria ta viață. Eu însă nu mă sinchiesc câtuși de puțin de mine însumi: mă preocupă soarta fiecăruia în parte, a ta și a celorlalți soți de drum, temându-mă că n-am să vă pot readuce pe pământul Helladei vii și nevătămați!”, trad. rom. cit.

¹⁵ ὦ φίλοι, ὑμέτερη ἀρετὴ ἐνὶ θάρσος ἀέζω./ τούνεκα νῦν οὐδ' εἰ κε διέξ Αἰδαο βερέθρων/ στελλοίμην, ἔτι τάρβος ἀνάγομαι, εὐτε πέλεσθε/ ἔμπεδοι ἀργαλέοις ἐνὶ δεῖμασιν. ἀλλ' ὅτε πέτρας/ Πληγάδας ἐζέπλωμεν, οἴομαι οὐκ ἔτ' ὀπίσσω/ ἔσσεσθαι τοιόνδ' ἕτερον φόβον, εἰ ἐτεόν γε/ φραδομοσύνη Φινῆος ἐπισπόμενοι νεόμεσθα (II, vv. 641-647), „dragii mei, destionicia voastră îmi redă încrederea în mine. De-acum încolo, chiar de-aș face o călătorie prin hăul Hadesului, nu m-aș mai teme deloc. Dar, de vreme ce am trecut de stâncile Symplegade, scocot că de azi înainte nu vom mai avea prilejul să tragem o spaimă ca asta, dacă vom urma întocmai sfaturile lui Phineu!”, trad. rom. cit.

intenția discretă a lui Apollonius de a ironiza tiparele epice și tragice: nu doar că protagoniștii se comportă ca niște instrumente în mâna zeilor-păpușari, așa cum ne-au obișnuit epopeile homerice și întreaga dramaturgie de până atunci (care ridică fatalitatea la rang de *tabu*), ci cutează chiar să verbalizeze acest fapt de care, astfel, devine conștient.

Abia în cântul al IV-lea ni se dezvăluie în persoana zeiței Hera adevăratul vinovat al fricii devastatoare sădite în pieptul Medeei care o va împinge la acte necugetate și regretabile, ori de a fi pus în inima reginei Aréte vicleanul plan al trădării soțului¹⁶. Astfel că toate gesturile reprobabile ale personajelor epopeii sunt justificate prin intervenția deranjantă și frivolă a divinității-păpușar care dispune în chip absolut de voința și de actele protagoniștilor. Apollonius discreditează un tipar literar învechit care face din eroii poveștii simple marionete fără substanță, iar așa-zisele *katharsis* și *πάθος* tragice nu-și mai află noima decât strâns legate de procedeul *deus ex machina* care amorsează și dezamorsează intriga.

În concluzie, dacă la începutul epopeii frica poate reprezenta o *πάθημα* pozitivă, determinând conștientizarea limitelor protagoniștilor, ulterior aceasta poate căpăta valori negative care conduc în cele din urmă la minimalizarea virtuții sau a conceptului de *ἀρετή*. Confiscarea conceptului de *ἀρετή* implică o confiscare a trăsăturilor aristotelice ale tragediei: *κάθαρσις* și *πάθος*. În acest fel, purificarea sau eliberarea finală (*κάθαρσις*) se convertește, de fapt, într-o nouă robie (prefigurată de Circe¹⁷), care îi va pricinui Medeei abia la Euripide grele suferințe în calitatea sa de *παλλακή* (concubină, soție ne-cetățeană, așadar nelegitimă) la curtea corinthiană, iar emoția (*πάθος*) stârnită de frică și milă se alterează în complicitatea la trădare. Cea mai gravă consecință a fricii constă, așa cum am văzut, în *viciera lucidității* care împiedică individul să-și găsească echilibrul interior pentru a-l proiecta apoi în exterior, aflându-și o dreaptă măsură între *ἀγαθόν* și *κακόν*.

Leacurile împotriva fricii rezidă în demersul *paideutic* perceput aici ca simplu mimetism sau ca respectare întocmai a unei rețete de urmat cu final fericit asigurat (decizia lui Iason și a argonauților de a se lăsa în voia sfaturilor profetului Phineu, renunțând la creativitatea eroică, la faptele de bravură) al cărei scop aparent este armonizarea exterioară și interioară a individului. De fapt, urmarea cu strictețe a sfaturilor profetului nu face decât să creeze personaje ridicole, fără substanță, simple marionete mânuite de zeii-păpușari, alterând astfel dimensiunea axiologică a epopeii. Dar frica și excesul de curaj (în cazul Medeei) pot reprezenta uneori *emergente ale monstruoșității interioare*, determinând săvârșirea unor acte abominabile cum ar fi trădarea tatălui, părăsirea în ascuns a casei părintești, fratricidul, atragerea în complicitate a Virtuții ospitalității întruchipată de regina Aréte, nuntirea pe ascuns cu Iason pentru înșelarea gazdei primitoare (regele Alkinoos). În același timp frica inhibă libertatea, prilejuind ivirea tendinței de depășire a propriilor limite, așa cum se întâmplă cu Medeea care ajunge astfel să nesocotească cinstea și sfiala.

O altă modalitate de anulare a fricii individului cu statut social incert sau inferior este *lingușirea sau vorba dulce ori dezmierdătoare* prin care protagoniștii de tipul lui Iason sau al Arétei reușesc să înșele buna-credință a celor din jur, să obțină recunoașterea unui statut

¹⁶ S.v. notele 2 și 3.

¹⁷ *σχετλή, ἧ ῥα κακόν και ἀεικέα μῆσαο νόστον* (IV, v. 739), „nefericito, călătoria pe care o faci este blestemată și înjositoare!” (trad. rom. cit.) îi spune Circe Medeei, prefigurând sfârșitul dramatic al piesei euripideice.

nemeritat (de *leader*, în cazul lui Iason), ori doar simple informații. Dacă în ceea ce-l privește pe Iason putem vorbi fără înconjur despre o anulare a fricii individuale, în cel al Arétei gestul de ademenire nu s-ar putea explica direct, ci doar dacă îl interpretăm ca pe o proiecție a fricii disperate a Medeei asupra reginei, care, la rândul-i, acționează mimetic, ca substitut al fecioarei colchidiene, punându-se astfel în locul acesteia și acționând în felul ei.

Bibliografie selectivă

APOLLONIOS din Rhodos, *Argonauticele. Epopeea argonauților*, trad. rom., prefață și note de Ion Acsan, Editura Univers, București, 1976.

HUNTER, R.L., *The Argonautica of Apollonius: Literary Studies*, Cambridge & New York, Cambridge University Press, 1993.

LAWAL, G., „Apollonius’ Argonautica: Jason as Anti-Hero”, *Yale Classical Studies*, Cambridge, 19, 1966, pp. 121-169.

GENETTE, G., *Narrative Discourse. An Essay in Method*, trans. engl. Jane Lewin, Ithaca, Cornell University Press, 1980.

BEYE, C. R., *Epic and Romance in the Argonautika of Apollonius*, Carbondale IL., Southern Illinois University Press, 1982.

BULLOCH, Anthony W., “Hellenistic Poetry”, *The Cambridge History of Classical Literature I: Greek Literature*, P. E. Easterling and B. M. W. Knox (edit.), Cambridge, 1985.